

Նինջ անուշակ ունի փափկիկն որորան,
Ըզնինջ ունի զիւր անկէտ ինքն իսկ տապան.
Յարշաւուսոյն անդ բանին բիբբ ի փայլել,
Եւ աստ՝ փակին յայլ իմն ալգուն ջնանդութել :

Յորբան բողոսմբ ըզխանճարուրս եւ ըզբարձ .
Եւ սըրտարինդ վազեմբ յողշոյնըս կեմաց .
Ուի տապանի բողցուր մարմին եւ ըզյոյ,
Ո՛հ, ի զիշէր... քէ վարդավառ յառաւօտ :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.

Ա.

Մեր Աղանին իւր առաջին, երկրորդ եւ երրորդ տարւոյն ընթացիցը մեջ բեպէտ շատ նիւքերու վրայ խօսեցաւ, բայց ժամանակ չգտաւ. Բնական պատմութիւն կամ Բնապատմութիւնը ըստած նարկաւոր գիտութեան վրայ ընդարձակ տեղեկութիւններ տալու. այսուհետեւ կ'ստատանայ իւր ընթերցողացը այս օգտակար ու միանգամայն զուարճալի գիտութեան վրայ երկարօրէն ու ստեպ խօսելու. եւ որպէս զի ընթերցողք հետ սիրով կարդան ու միտք պահեն, պիտի ջանայ իրենց ջորս դին պատած զարմանալիքը մեկնելով՝ այն մեծ գիտութեան վրայ նետաքրքրութիւններն վառել, բնութեան մեծութիւնը, նարստութիւնն ու գեղեցկութիւնը ճանցընել, ու սրտերուն մեջ բոբբութիւն այն նրաշալի բնութեան Ստեղծողին վրայ զարմանք, սէր ու մեծարանք :

Յիրաւի մեծ անօր է մարդուս որ բոլորտիքն եղած գեղեցիկ ու զարմանալի բաները չգիտնայ, անոնց պատճառը չհասկընայ : Ինքը որ արարածոց քաղաւորն է, միքէ պէտք չէ որ իւր իշխանութիւնը՝ ինքզինքը ճանչնայ : Կրնայ օտարի մը պէս անցնիլ ու անտարբէր աչքով նայիլ այն նիւանալի պալատին վրայ զոր Աստուծոյ ձեռքն իրեն համար կառուցեր է :

Բարեկիւրք դաստիարակութեան գլխաւոր նիւանց մեկը պէտք է ըլլան բնական գիտութիւնները. եւ յիրաւի, վասն զի բնութեան ուսմամբն է միայն որ կրօնը, բարոյականը, ողջմտութիւնը, պարզ ու պարկեշտ ախորժակները կրնան մարդուս սրտին մեջ հաստատուիլ : Այս բողոսնք. զբօսանք ու զուարճութիւն սիրողին համար եւս միքէ տիեզերաց տեսարանն աւելի ազնուական ու անտրտում ուրախութեանց յորդառատ աղբիւր կրնայ գտնուիլ :

Այս բանիս համոզուելու համար բաւական է որ աչքերնիս մեկ մը աշխարհիս վրայ դարձնեմք : Որպիսի նրաշանկար պատկեր : Լուսանշոյլ աստղերը կապուտակ պալատի մը մեջ հանդիսի համար ծողվուած փառաւոր կոջնականաց պէս երկնից կամարին վրայ նեղարայլ կշիռն կրաւալին : Ովկիանոսը մերթ խաղաղաւետ՝ մամուսպատ ու ժայռայից յատակին նորածին տղու մը պէս կնչէ, եւ մերթ ալեւատտ՝ վրայ

հասած բշնամույն դեմ համագունդ գէնք առնելու վազող ազգի պէս անեղաճայն կզոռայ : Երկիրս սիրով ու երախտագիտութեամբ կնայի արեւուն վրայ որ կանաչագարդ դալարիքը իրեն վերարկու կդրկէ, եւ գեղեցկագոյն ծաղկընէրը պսակ : Կենդանիք իրենց հասարակապետութեանց օրինօքը, ճարտարութեան բնական ազդեցութեամբն ու այլ եւ այլ բնաւորութեամբն ու սովորութեամբքը՝ օղը, ջրերն ու դաշտերը կզարդարեն : Հողագնտոյս խորունկէն մինչեւ երկնքի ծայրը զօրաւոր ելեկտրական շղթայ մը երկնցած՝ բոլոր եակները իրարու հետ կկապէ. յուսնին աղօտ լուսոյն տակ ծովը կողողոջէ, եւ մինչեւ նեռաւոր աստեղաց ծանրութիւնը աւազին հատիկը կզգայ : Ամեն բան կենդանութիւն ունի, ամեն բան կփայլի, կծաղկի ու սրանչելի ներդաշնակութեան մը մեջ է. ամեն բան մշտամուսնջ ու յայտնաբարբառ երգերով Արարչին կատարելութիւնները կնօջակէ : Ով որ աչք ունի՝ պէտք է տեսնէ այս բաներս, խելք ունեցողը պէտք է հասկընայ, ճայն ունեցողը պէտք է օրհնէ :

Բայց աւելի մօտեն զննենք այս նրաշաղան անբիւն հանամար եակները : Վասն զի անկշռելի նուրբ ու զօրեղ հեղանիւքներն որ աշխարհաց հաւաասարակչութիւնը կպահեն, անգործարան գոյացութիւններ՝ որ հողագնտոյս ընդերքէն կելլեն ու երեսին վրայ կտարածուին, երկրիս վրայ սփռուած կանաչագեղ՝ ծաղկաւետ ու պտղաւետ տունկերը, կենդանի արարածները՝ կենդանաբուսէն սկսեալ մինչեւ ի մարդս որ բնութեան քաղաւորն է ու քանանայ, կարժեն որ բնենմբ սովորիմք ու հասկընամք, վասն զի լի են մեծութեամբ ու գեղեցկութեամբ :

Այսպէս անա մրնոյորտը սոսկալի զինարան մի է՝ յորում աստուածային իմաստութիւնն ու ամենակարողութիւնը դրեր է ու կպահէ ելեկտրականութիւնը, մագնիսականութիւնը, ջերմութիւնը, լոյսը, այսգօրութիւնները կըսեմ որ նախախնամութեան ձեռքը մէյմեկ գործիք են, ու ասոնցմով ամենայն կենդանի ու անկենդան եակները կարբընցընէ, կվառէ, հոգի կուտայ, կծաղկեցընէ ու կբազմացընէ : Մրնոյորտը հայելի մի է որ մեր աչքին լուսոյ ճառագայրները կերեւցընէ. այնպիսի միջնորդ մի է որով ականջնիս արարածոց ձայները կլսեն, առուակի մը խոխոջանքէն մինչեւ որոտման շառսջմունքը, մինչեւ

միջատաց բզզանքը, մինչեւ մարդուս նրաշալի խօսակցութիւնը : Մընոյորտը կենդանութեան մեծ ընդունարանը՝ ովկիանոսն է, յորում գործարանաւոր եակները իրենց կենդանութիւնը կծծեն շնչառութեամբ. անկից կեղեկ անդադար օդով լոյսն ու շերմութիւնը, սիրուն դալարիք, գեղապայծառ ծաղկունք, էւ ամեն շարժող, փայլող, խօսող ու ծիծաղող բաներուն գեղեցկութիւնն ու վայելչութիւնը անով կաւելան :

Նոյնպէս նաեւ այս երկիրս որ առանց դիտելու ոտքերնուս տակը կկոխեմք՝ իւր ընդերացը մեջ անքիւ անհամար հարստութիւններ ունի : Մեր հողագունտը այսպէս կարծրանալու էւ մարդուս բնակութեանը յարմարելու համար ինչ սոսկալի ճայքմունքներ, պատառումներ, շարժեր ու ողողմունքներ ունեցեր է.

այնպէս որ երկրիս խորերն իջնալու ատեն հողի կարգերը մեյմէկ աշխարհաց աւերմունքներովը պատած են : Բոյսը էւ կենդանիք մեծամեծ ու անկորնչելի հետքեր բողած են մահագոյժ բարանձաւներուն մէջ. իրենք ալ հոն իրենց մարմարիոնեայ գերեզմաններուն մէջ մոմիաներու պէս պառկած ու մարմարիոն դարձած են : Հոն բազմադարեան ժամանակէ ի վեր խորունկ բուն կրաշէն՝ մեր ճարտարութեան այցելութեանը սպասելով՝ բոլոր այն գոյացութիւնները, զորս մարդիկ պիտի երբան հանեն իրենց կարօտութեանը էւ կամ գեղխութեանը գործածելու համար. ասոնցմէ էն ամեն տեսակ հանքային ածուխները :

(Ճարտարութիւնը յաջորդ քերթով :)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԳԱԿ.

ԳԱՂԱԴԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՔԻՆ.

SYMPATHIES FRANÇAISES POUR L'ARMÉNIE.

Մեր սիրելի ու պատուական բարեկամը, Պ. Ռոմեն Գոռնիւ, այս օրերս մեզի բնադատութիւն մը հաղորդեց այն տաղին վրայ զոր մեր տառապեալ ու անձկալի Հայրենեաց բշտառութիւններն ու բոլորանուէր սերը ազդեր էին մեզ նուազելու : Այս բնադատութիւնը գրեր է Պ. Յուլիոս Ռուքեր իւր մեկ նամակին մէջ առ բարեկամն իւր Պ. Ռոմեն : Պ. Ռուքերի անունը այնչափ հռչակաւոր է Գաղղիոյ մատենագրութեանը մէջ՝ որ մեզի անծանօթ չէր կրնար ըլլալ : Արդէն կարգիներ մենք քերթողն ու հանձարը. Պ. Ռոմենի ձեռքով ծանօթ եղեւ մեզ նաեւ մարդն էւ իւր ազնուութիւնը : Իր բովն էր որ անցեալ օրերը բախտ ունեցանք անգամ մը Պ. Ռուքերին հետ հանդիպելու : Մեր իսկ յանգեալս՝ մեր սրտերը՝ հոն կապաւեն եղեր իրարու հետ տեսաւորել : Պ. Ռուքեր այն սիրալիր ու առատամիտ հոգեոց մէկն է զոր կարծես քէ միշտ էս սիրեր. որոց հետ առջի անգամ մը տեսներուդ՝ կատարեալ համամիտութիւն մը կզգաս.

Ոչ գրեմք մեր առ Պ. Ռուքեր, մեր քերթուածին վրայ ըրած ներողամիտ դատաստանին համար շնորհակալ լինելու, սակայն քաղցր պարտք մը կհամարիմք մեր խորին երախտագիտութիւնը հրապարակաւ իրեն յայտնելու : Յանկալի առիթ մըն է ասիկայ՝ որով մեր Հայկազն եղբարցը կուգեմք ծանօթացունել անուանի մատենագիր մը, առատամիտ սիրտ մը, վերջապէս՝ *հայաստ* մը : Զինքը պիտի մեծարեն նորա, էւ պիտի սիրեն այն օտարականը՝ որ իրենց հետ իրենց ցաւերը կզգայ, մինչեւ անգամ մը նաեւ ինքզինք Հայ կկարծէ... Պիտի սիրեն զինքը նաեւ մեզի տուած բաշտելոյն.

Nous devons à l'obligeance de notre cher et bon ami M. Romain-Cornut la communication d'une critique sur les vers que nous ont inspirés les malheurs de notre pauvre et bien-aimée patrie et l'amour que nous lui avons voué. Elle fait partie d'une lettre adressée à M. Romain par un de ses amis, M. Jules Rouquette. M. Rouquette est assez connu dans le monde littéraire pour que son nom ne nous soit pas resté jusqu'ici étranger. Nous avons appris déjà à apprécier le poète et le génie, M. Romain nous a mis à même de connaître l'homme et sa bonté. C'est chez lui que ces jours derniers nous avons eu le bonheur de rencontrer une fois M. Jules Rouquette. C'est là qu'à notre insu nos cœurs s'étaient conviés. M. Jules est une de ces âmes aimantes et généreuses qu'il nous semble avoir toujours connues; avec lesquelles la plus parfaite entente s'établit à la première entrevue.

Nous n'écrivons pas à M. Rouquette pour le remercier du jugement bienveillant qu'il porte sur nos vers, mais nous nous faisons un devoir bien doux de lui rendre l'hommage public de notre profonde gratitude. Nous sommes heureux de faire ainsi connaître aux Arméniens, nos frères, un écrivain remarquable, un cœur généreux, un *philarmène* enfin. Ils sauront l'apprécier; ils l'aimeront pour avoir compati à leurs douleurs, pour s'être une fois senti Arménien.... Ils l'aimeront pour les encouragements qu'il veut bien nous accorder. Nous étions loin de nous attendre à un aussi grand succès.